

Sp. 358. Tillaga til þingsályktunar

um alþjóðarútgáfu af Heimskringlu Snorra Sturlusonar.

Flm.: Jónas Jónsson.

Sameinað Alþingi ályktar að heimila ríkisstjórninni að greiða $\frac{3}{5}$ hluta af útgáfu-kostnaði alþjóðarútgáfu Heimskringlu Snorra Sturlusonar, allt að 65 þús. kr., í sambandi við sjö alda dánarafmæli þessa rithöfundar.

Greinargerð.

Íslendingar eiga einn og ekki nema einn rithöfund, sem er hvarvetna talinn tækur í úrval mestu frægðarmanna í sagnfræði, þegar miðað er við alþjóðamælikvarða. Þessi maður er Snorri Sturluson. Heimskringla er frægasta ritverk hans. Hún er slíkt afburðaverk bæði um áreiðanleik og ritsnilld, að hámenntaður Englendingur, Dufferin lávarður, hefur lýst yfir, að Bretar verði að leggja fram þrjá af sínum mestu sögusnillingum til að geta lagt á metaskálina jafnfjölpætta yfirburði í sagnaritun eins og Snorri Sturluson hefur til að bera einn saman. En þó að undarlegt megi teljast, hefur frægasta bók frægasta rithöfundar á Íslandi aldrei verið prentuð í heilu lagi hér á landi fyrr en í fyrra og þá í svo dýrri útgáfu (270 kr.), að telja má fráleitt, að bókin komist í þeirri mynd í hendur almennings á Íslandi. Fornritafélagið gefur Heimskringlu út um þessar mundir í nokkrum bindum fyrir fræðimenn. Er það nauðsynlegt verk, en sú útgáfa hefur takmarkað verkefni og takmarkaðan kaupendahóp. Við hlið fræðimannaútgáfunnar þarf Heimskringla að komast í einföldum og óbrotnum búningi inn á hvert heimili í landinu. Það virðist vera nægilegt að láta Snorra Sturluson bíða í 700 ár eftir tækifæri til að tala í hverju heimili íslenzku við þá kynslóð, sem er að nema móðurmálið og taka við menningararfi þjóðarinnar.

Norska þjóðin lítur nokkuð öðrum augum á Heimskringlu. Norðmenn telja sig eiga þrjá helgidóma: Biblíuna, Heimskringlu og stjórnarskrána frá Eiðsvelli. Í augum Norðmanna er Snorri Sturluson tvennt: Yfirburða ritsnillingur og sá maður, sem hefur bjargað fornsögu Norðmanna, Svía og Dana frá gleysku. Þó að Heimskringla nái ekki á sama hátt til viðburða á Íslandi, þá var saga Norðurlanda og svo nátengd Íslendingum á þjóðveldistímanum, að norskar söguhetjur hafa frá fornöld haft andlegan borgararétt í hugum íslenzku þjóðarinnar. En auk þess hefur Heimskringla þá yfirburði fyrir Íslendinga, að þar hafa þeir ævarandi fyrirmynd og uppspretti sannarlegrar snilldar um meðferð móðurmálsins. Það er alkunnugt, að sá núlifandi Íslendingur, sem er einhver mesti snillingur í meðferð íslenzkrar tungu, dr. Helgi Péturss, þar ekki af öðrum mönnum í þeirri grein, þegar hann hafði lokið háskólaprófi, en lagði eftir það óvenjulega stund á að skilja leyndardóma móðurmálsins og hafði þá einna mesta stoð í því að rannsaka verk Snorra Sturlusonar og Jónasar Hallgrímssonar. Það, sem Helgi Péturss hefur gert með afburðum, geta flestir aðrir gert sér til nokkurrar fullkomunar.

Heimskringla á að vera íslenzkur dýrgripur í hverju heimili á Íslandi, hjá fátækum mönnum, ríkismönnum og fræðimönnum.

Þjóðræknur mönnum í Noregi hefur lengi fundizt, að norska þjóðin stæði í óbættri skuld við Snorra Sturluson. Hann var veginn að tilstilli norskra valdamanna, af því að þeim þótti hann of mikill Íslendingur og standa í vegi fyrir landvinningastefnu þeirra. Þetta er önnur hlið málsins. En jafnframt þessu telja Norðmenn Snorra þjóðingarmesta velgerðarmann þjóðarinnar. Hann bjargaði frá glötun minningum um fortíð þjóðarinnar, sem nútímafrægð Noregs byggist á.

Það hefur lengi verið nokkurt vandamál í Noregi, hversu norska þjóðin gæti í einu bætt fyrir glæp Hákonar gamla gagnvart Snorra Sturlusyni og jafnframt sýnt í verki aðdáun sína og þakklátsemi við þennan velgerðarmann norsku þjóðarinnar. Að síðustu varð það samkomulag áhugamanna í þessu efni að reisa Snorra veglegan minnisvarða á Íslandi. Skyldi minnismerkið vera eftir norskan listamann og gjöf til Íslendinga frá norsku þjóðinni. Var það ráðagerð Norðmanna að afhjúpa þetta minnismerki í Reykholti haustið 1941, en þá voru liðnar sjö aldir frá vígi Snorra Sturlusonar. En vorið 1940 var Noregur hernuminn, svo sem kunnugt er. Frægasti myndhöggvari Noregs, Gustav Vigeland, hafði gert myndastyttuna, og stóð hún fullgerð í málmsteypu, þegar Noregur lenti í stríðinu. Var nokkur uggur í mönnum, að Þjóðverjar kynnu að nota málminn úr minnismerkinu til hernaðarþarfa, en það varð þó ekki. Myndastyttan var óskemmd, þegar stríðinu lauk. Eftir að vitað var hér á landi, að Norðmenn hefðu í hyggju að gefa Íslandi þessa merkilegu minningargjöf um Snorra Sturluson, ákvað Alþingi að hefja nokkurn viðbúnað í Reykholti. Hefur árlega verið veitt fé í fjárlögum til Snorragarðs í Reykholti, þar sem svo er gengið frá umhverfi myndastyttunnar, að það verður í nokkru samræmi við frægð Snorra og stórhug hinna norsku gefenda. Fyrir skömmu hefur horizt frá Noregi áreiðanleg vitneskja um, að norska Snorranefndin hafi í hyggju að afhenda íslenzka ríkinu Snorramyndina á helgidegi Ólafs konungs Haraldssonar í lok júlímánaðar næstkomandi. Er búizt við, að Ólafur krónprins komi á herskipi með friðu föruneyti til að gera þennan atburð sem hátíðlegastan og sýna á ótvíræðan hátt aðdáun norsku þjóðarinnar á þessum íslenzka rithöfundum og þakklæti Norðmanna fyrir afrek hans.

Þetta er hluti Norðmanna, og er hann virðulegur svo sem vera ber. En nokkur missmiði hafa verið á því, hversu Íslendingar hafa búizt að minningu Snorra Sturlusonar. Þjóðin hefur frétt frá útlöndum um frægð og ágæti Snorra Sturlusonar. Menn hafa trúað því, að Snorri væri landinu til sæmdar og tekið hart á því, sem rétt var, þegar einstaka Norðmenn vildu telja heiminum trú um, að hann væri ekki Íslendingur, heldur norskur rithöfundur. En ræktarsemin við Snorra Sturluson hefur ekki náð lengra en þetta. Hin mikla sögulega bók hans hefur ekki verið gefin út hér á landi fyrr en í fyrra. Ég hef nú í vetur gert nokkra athugun á því, hvenær vel menntir Íslendingar hafa kynnt Heimskringlu af eigin sýn, og kemur þá í ljós, að þing-

menn, vísindamenn og ritstjórar stærstu blaðanna, til að nefna nokkur dæmi, hafa ekki séð þessa bók fyrr en þeir höfðu náð fullorðinsaldri. Mjög oft voru það þá norskar útgáfur, sem fyrst urðu á vegi þessara Íslendinga.

Svo húið má ekki standa. Norðmenn eiga skuld að gjalda vegna misgerða við Snorra, og þeir bæta nú fyrir gamlar syndir, eftir því sem við má koma. En íslenska þjóðin stendur líka í óbættri sök við Snorra Sturluson. Og sú skuld verður ekki goldin nema með einu móti: **að koma Heimskringlu inn á hvert einasta heimili í landinu og gera það að óskrifaðri reglu**, að meginverk mesta ritsnillings á Íslandi verði hér eftir dýrgripur við vöggju hvers barns, sem fæðist upp á Íslandi.

Nú vill svo vel til, að Helgafellsútgáfan hefur í þessu efni séð fyrir þörfum þeirra manna á Íslandi, sem kaupa góða bók, þó að hún kosti nærri 300 krónur. Fornritafélagið er líka á góðri leið með að bæta úr þörf þeirra, sem vilja ekki aðeins lesa Heimskringlu, heldur fræðast líka um, hversu handrit þess verks hafa geymzt, um mismun handritanna og um ýmsar ólíkar skoðanir og fræðisetningar varðandi þetta verk, sem lærðir menn í ýmsum löndum hafa deilt um. Með þeim hætti er verið að greiða skuldina við Snorra Sturluson að því er snertir ríka Íslendinga og lærdómsmenn í landinu. En samt er eftir meginhluti þjóðarinnar, sem mundi fagna Heimskringlu eins og þeir menn gera, sem lesa bækur vegna góðs efnis og mikillar ritsnilldar. Tillaga mín miðar í þá átt, að ríkisstjórninni verði veitt heimild til að greiða 60% af útgáfukostnaði Heimskringlu, ef Menntamálaráð og Þjóðvinafélagið gæfu hana út næsta ár sem félagsmannabók í 13 þús. eintökum. Með þessum hætti væri allvel séð fyrir þörfum þjóðarinnar. Frægasta bók eftir íslenzkan höfund væri þá eftir sjö hundruð ára bið komin inn á hvert heimili í landinu. Snorri Sturluson fengi þá nýtt hlutverk. Verk hans yrði lifrænn þáttur í þjóðlegri menningu landsmanna, en hætti að vera fánýt auglýsing manna, sem vilja miklast af frægð hans, en vita ekki, af hverju sú frægð stafar.

Það er mál manna í Noregi, að Norðmenn verði að leggja bæði Ibsen og Björnson á metaskálina til að jafnast á við Vigeland einan á vopnaþingi listamanna. Bretar viðurkenna, að þeir verði að leggja þrjá af sínum úrvalsmönnum móti Snorra Sturlusyni, ef ekki á að halla á Englendinga í samkeppni sagnfræðinga. En okkur Íslendinga skortir þó gagnvart minningu Snorra Sturlusonar að láta yfirburði hans verða óaðskiljanlegan hluta þjóðlegrar menningar í landinu.

Menntamálaráð og Þjóðvinafélagið eru nú að leysa af hendi mjög vanrækt, þjóðlegt skylduverk. Þessi tvö útgáfufyrirtæki eru að láta rita fyrstu Íslandssöguna, sem gerð hefur verið í landinu. Þau eru að undirbúa útgáfu þeirrar Íslandslýsingar, sem Jónas Hallgrímsson og Jón Sigurðsson vildu gera fyrir hundrað árum, en höfðu þá ekki aðstöðu til að leysa af hendi. Þau eru að freista að hrinda í framkvæmd allsherjarútgáfu af verkum Jóns Sigurðssonar. Þau hafa valið tvo málfræðinga til að búa undir útgáfu Illions- og Odysseifskviðu í þýðingu Sveinbjarnar Egilssonar, en málið á því verki líkist mest meðferð Jónasar Hallgrímssonar á íslenskri tungu. Þá hafa Þjóðvinafélagið og Menntamálaráð hafið útgáfu Íslendingasagna. Er Njála komin út og Egilssaga nálega fullprentuð. Er tilgangurinn að koma Íslendingasögunum öllum, í einfaldri en vandaðri útgáfu, í hendur alls almennings í landinu. Ef það þætti þjóðarsæmd að koma Heimskringlu svo að segja á öll íslensk heimili, þegar Norðmenn gefa íslenzku þjóðinni minningargjöf sína um Snorra Sturluson, verður sá vandi varla leystur nema með því, að Menntamálaráð og Þjóðvinafélagið felli niður að gefa út bindi af Íslendingasögu næsta ár og láti Heimskringlu koma í þess stað. En það leiðir af sjálfu sér, að útgáfufyrirtæki, sem lætur félagsmenn sína fá 4–6 bækur fyrir 20 kr. árgjald, getur ekki bætt slíku stórverki eins og Heimskringlu við, án sérstaks stuðnings frá þjóðfélaginu, þar sem slík bók myndi nú, í höndum einstakra útgefenda, varla kosta minna en 150 kr. í minnsta lagi. Því fer þess vegna fjarri, að Menntamálaráð og Þjóðvinafélagið geti sótt á um að leggja út í slíkt fyrirtæki, nema í samráði við forráðamenn landsins og með nauðsynlegum stuðningi frá ríkissjóði. Ég hef látið gera athugun á því, hve mikið mundi kosta að gefa Heims-

kringlu út í 13 þús. eintökum á svipaðan hátt og Íslendingasögur. Virðist sá kostnaður vera um 100 þús. kr. Egilssaga, sem nú er á döfinni, kostar tæplega 40 þús. kr., og er sú bók í stærsta lagi fyrir útgáfuna. Legg ég þess vegna til, að Alþingi heimili fjármálaráðherra að verja úr ríkissjóði $\frac{3}{5}$ hlutum útgáfukostnaðar við Heimskringlu, ef Þjóðvinafélagið og Menntamálaráð gera verk Snorra að félagsbók að ári, til minningar um sjö alda dánarafmæli mesta ritsnillings á Íslandi.